

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2026. № 2.
ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.2.82>

УДК 336.531.1:352.04

С. Г. Батажок,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та економічної теорії,

Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8951-5785>

ВИДАТКИ БЮДЖЕТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

S. Batazhok,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Economics and Economic Theory, Bila Tserkva National Agrarian University*

LOCAL GOVERNMENT BUDGET EXPENDITURES FOR RENOVATION AND DEVELOPMENT: PROBLEMS AND WAYS TO SOLUTION THEM

Видатки бюджетів місцевого самоврядування демонструють фінансову спроможність територіальних громад та потенціал до відновлення та розвитку. Проведений аналіз структури та динаміки видатків місцевих бюджетів за галузевою і функціональною класифікацією

свідчить про суттєві зміни пріоритетів бюджетної політики, а також про адаптивність фінансової стратегії територіальних громад в умовах війни. Обґрунтовано, що розподіл видатків чітко визначає функціональну спеціалізацію: держава зосереджена на безпеці, обороні, соціальних гарантіях та макрофінансовій стабільності, а місцеві бюджети на забезпеченні базовими послугами громадян.

Загалом така динаміка демонструє переорієнтацію місцевих фінансів на підтримку базового функціонування систем та інституцій, з меншим акцентом на інвестиційний розвиток.

Аналіз фінансових показників свідчить про суттєву диференціацію ресурсного забезпечення капітальних видатків серед територіальних громад та значного впливу повномасштабної війни на їх фінансову спроможність, що впливає на подальший потенціал їх розвитку

Реалізація проєктів та програм розвитку на місцевому рівні потребує пошуку дієвих джерел та механізмів фінансового забезпечення.

Реформа публічних інвестицій є дієвим механізмом фінансування видатків на відновлення та розвиток територій та має значний соціально-економічний ефект.

Розглянута методика визначення джерел і механізмів фінансового забезпечення спрямована на встановлення єдиних підходів до ідентифікації джерел фінансування, визначення прозорих і дієвих механізмів фінансового супроводження публічних інвестицій у межах бюджетного процесу.

Фінансове забезпечення на місцевому (регіональному) рівні може здійснюватись за рахунок: приватного фінансування; боргового фінансування; грантового фінансового забезпечення; прямого бюджетного фінансування.

Досліджено, що без інвестицій у капітальні проєкти неможливо забезпечити якість публічних послуг, інфраструктурну стійкість та післявоєнне відновлення на системному рівні. Саме впровадження нової системи фінансування публічних інвестиційних проєктів та програм є

можливістю для громад бути більш самостійними, підзвітними та ефективними, водночас, зробити використання бюджетних коштів справедливим, прозорим та орієнтованим на реальні потреби населення.

Ефективність публічних інвестицій залежить від спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування планувати, реалізовувати та звітувати за інвестиційні проєкти.

Local government budget expenditures demonstrate the financial capacity of territorial communities and the potential for recovery and development. The analysis of the structure and dynamics of local budget expenditures by sectoral and functional classification indicates significant changes in budget policy priorities, as well as the adaptability of the financial strategy of territorial communities in war conditions. It is substantiated that the distribution of expenditures clearly defines functional specialization: the state is focused on security, defense, social guarantees and macro-financial stability, and local budgets are focused on providing basic services to citizens.

In general, such dynamics demonstrate the reorientation of local finances to support the basic functioning of systems and institutions, with less emphasis on investment development.

Analysis of financial indicators indicates a significant differentiation of resource provision for capital expenditures among territorial communities and a significant impact of a full-scale war on their financial capacity, which affects the further potential of their development.

The implementation of development projects and programs at the local level requires the search for effective sources and mechanisms of financial provision.

The reform of public investments is an effective mechanism for financing expenditures for the restoration and development of territories and has a significant socio-economic effect.

The considered methodology for determining sources and mechanisms of financial provision is aimed at establishing unified approaches to identifying

sources of financing, determining transparent and effective mechanisms for financial support of public investments within the budget process.

Financial provision at the local (regional) level can be carried out at the expense of: private financing; debt financing; grant financial provision; direct budget financing

It has been studied that without investments in capital projects it is impossible to ensure the quality of public services, infrastructure sustainability and post-war recovery at the systemic level. The implementation of a new system of financing public investment projects and programs is an opportunity for communities to be more independent, accountable and effective, while at the same time making the use of budget funds fair, transparent and focused on the real needs of the population.

The effectiveness of public investments depends on the ability of state authorities and local governments to plan, implement and report on investment projects.

Ключові слова: *видатки бюджетів, фінансова спроможність, територіальна громада, публічні інвестиції, соціально-економічний ефект.*

Keywords: *budget expenditures, financial capacity, territorial community, public investments, socio-economic effect.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Показники виконання видатків місцевих бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан територій, їх потенціал до розвитку, а також вплив війни на фінансову спроможність територіальних громад. Забезпеченість фінансовими ресурсами територіальних громад, є ключовою ознакою можливості надання більш ширшого спектру послуг населенню, реалізації соціальних та інфраструктурних проєктів, фінансування програм місцевого економічного розвитку.

Аналіз фінансових показників свідчить про суттєву диференціацію ресурсного забезпечення видатків на відновлення та розвиток серед територіальних громад та значного впливу повномасштабної війни на їх фінансову спроможність. Зростання диференціації спроможностей потенційно призведе до неможливості територіальних громад надавати якісні та в повному обсязі публічні послуги жителям своїх громад.

Реформа публічних інвестицій стане дієвим механізмом, який забезпечить фінансування пріоритетних статей видатків на відновлення та розвиток територій в умовах воєнного стану. Цей механізм, створений для забезпечення стратегічного, прозорого та ефективного використання публічних ресурсів на проекти та програми, які мають високий соціально-економічний ефект.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Вивчення проблематики пошуку шляхів забезпечення видатків розвитку та їх ефективного управління займаються такі українські вчені: О. Кириленко, В. Кравченко, І. Луніна, С. Юрій, Сунцова О, І. Чугунов, Т. Мединська. В умовах війни та повоєнного відновлення економічний розвиток регіонів України потребує пошуку дієвих джерел та механізмів фінансового забезпечення. реалізації проектів та програм. Дане питання ефективного використання видатків місцевих бюджетів на відновлення та розвиток набуває особливої актуальності та потребує подальших досліджень.

Формулювання цілей статті.

Метою статті є дослідити показники та напрями виконання видатків місцевих бюджетів в умовах воєнного стану, розкрити сутність джерел та механізмів фінансового забезпечення реалізації проектів, програм для забезпечення соціально-економічного розвитку територій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Бюджети територіальних громад відіграють важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку як окремого регіону так і країни в цілому, що виявляється через розподіл і перерозподіл фінансового ресурсу, який є у їхньому розпорядженні чи формується на їх території завдяки фіскальній політиці збалансованого розвитку фінансів держави, здійснюючи фінансування видатків, які згідно з Бюджетним кодексом України мають провадитися органами місцевого самоврядування [1].

Ефективне функціонування місцевих бюджетів визначає можливість реалізації соціальних та економічних програм на рівні окремих територій, а також спроможність цих територій конкурувати на ринку інвестицій та приваблювати ресурси для розвитку.

Місцеві бюджети, як інструмент фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування, відіграють важливу роль у формуванні фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій [2].

Децентралізація фінансів і реформа територіальної організації забезпечила органам місцевого самоврядування інструменти для ефективної адаптації під час дії воєнного стану, так й на період повоєнного відновлення України. Децентралізація створила умови для гнучкого управління місцевими ресурсами: збережено баланс між поточними видатками та фінансуванням капітальних потреб і спеціальних програм, що є ключовою перевагою реформи місцевого самоврядування.

Початок 2023 р. та по теперішній час проходить фаза стабілізації та адаптації бюджетних відносин на місцевому рівні. Це викликано рядом чинників: адаптацією економіки до військових дій та атак системних ворога на цивільну інфраструктуру; стабілізацією функціонування підприємств на не окупованих територіях, а відповідно і зростанням податкових надходжень, у тому числі до місцевих бюджетів; початком програм відбудови економіки

на державному рівні; участі країн-партнерок у ліквідації наслідків та відбудові інфраструктурних об'єктів на території постраждалих громад [3].

Видатки є проявом розподільчої функції фінансів і відіграють вагомую роль в управлінні бюджетним процесом на місцевому рівні. Видатки місцевих бюджетів значною мірою формують можливості регіону щодо якісного функціонування місцевого господарства, проведення інвестиційної політики, здійснення соціального захисту населення. Також видатки бюджету уособлюють роль держави у регулюванні економічних процесів, забезпеченні макроекономічного зростання, соціальних гарантій населенню, вдосконаленню структури суспільного виробництва [1].

Структура видатків державного та місцевих бюджетів свідчить про розподіл функцій між рівнями влади та пріоритети бюджетної політики. На сектор оборони в 2024 році спрямовано майже третину всіх державних витрат – 2,3 трлн грн. Другим за обсягом є сектор безпеки та судової системи – 692 млрд грн з держбюджету та 20,1 млрд грн з місцевих. Значну частину державних видатків становлять загальнодержавні функції – 558,2 млрд грн; соціальний захист – 464,7 млрд грн; охорона здоров'я – 201,4 млрд грн, тоді як участь місцевих бюджетів у цих галузях є меншою, але важливою: від 37 до 117 млрд грн залежно від напрямку.

Сфера охорони навколишнього природного середовища демонструє нестійку динаміку фінансування. Після різкого стрибка в 2020 році (понад 45 млрд грн), обсяги видатків різко скоротилися, і в 2024 році становлять лише 10,4 млрд грн – переважно з державного бюджету. Це вказує на зниження уваги до екологічних питань у воєнний час [4].

У 2024 році видатки місцевих бюджетів склали 701,3 млрд грн, продемонструвавши помірне зростання на 2,9% порівняно з 2023 роком. Структура видатків свідчить про зосередження громад на базових, життєво важливих функціях – насамперед у сфері освіти, інфраструктури, соціального захисту та економічного розвитку.

В галузі освіти місцеві бюджети відіграють провідну роль: при загальних видатках 348,4 млрд грн. у 2024 році понад 80% фінансується з місцевих бюджетів. Освіта є найбільш ресурсомісткою галуззю місцевих фінансів – 283,7 млрд грн (41% усіх витрат). Видатки зросли з 249,08 до 283,69 млрд грн (+13,9%). При цьому з 2022 року рівень фінансування залишався відносно сталим, що свідчить про високу стійкість цієї сфери навіть у складних умовах.

Загальна середня освіта фінансується як за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету (92,5 млрд грн), так і безпосередньо з місцевих бюджетів (65,6 млрд грн). Це вказує про високу залежність сектору від обох рівнів фінансування і водночас про вагоме навантаження на громади. Тобто держава не забезпечує належне фінансування делегованих функцій. Це доводить, що саме громади несуть основне навантаження за утримання закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти та реалізацію освітніх програм на місцях.

У секторі державного управління основне фінансування надходить з держбюджету – 558 млрд грн, але й місцеві бюджети виділяють значні ресурси на утримання апарату управління – 117,6 млрд грн (17%). Витрати на утримання органів місцевого самоврядування зросли на 36,2%.

Значні кошти також спрямовано на економічну діяльність – 96,7 млрд грн (14%), житлово-комунальне господарство (ЖКГ) – 58,6 млрд грн і соціальний захист – 57,2 млрд грн, кожен із яких охоплює 8% бюджету. Ці напрями забезпечують підтримку життєвого середовища, вразливих категорій населення та базові комунальні послуги.

Такий розподіл чітко визначає функціональну спеціалізацію: держава зосереджена на безпеці, обороні, соціальних гарантіях та макрофінансовій стабільності, а місцеві бюджети – на забезпеченні базових послуг громадян. Такий розподіл відповідальності функціонує лише за умов стабільного та передбачуваного міжбюджетного фінансування в умовах воєнного стану та є логічним і стратегічно важливим для сталого місцевого розвитку.

Аналіз динаміки видатків місцевих бюджетів за галузями у 2021–2024 роках свідчить про суттєві зміни пріоритетів унаслідок війни, а також про адаптивність фінансової політики громад (Табл. 1.). Загальний обсяг видатків продовжує зростати, але темпи приросту по галузях істотно різняться. Видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу збільшилися на 1052,7%, із 1,74 млрд грн у 2021 році до 20,05 млрд грн у 2024 році. Це пов'язано з новими викликами безпеки на місцевому рівні, включно з фінансуванням територіальної оборони, муніципальних варт, захисту критичної інфраструктури.

Друге місце за темпами зростання займає соціальний захист, видатки на який збільшилися на 103,8%, із 28,07 млрд грн до 57,19 млрд грн. Зростання соціального навантаження на громади – результат як економічної вразливості населення, так і нових соціальних програм підтримки внутрішньо переміщених осіб, малозабезпечених родин тощо. Витрати на охорону здоров'я зросли лише на 11,9%, залишаючись нижчими за середній рівень зростання бюджету в цілому. Соціальний захист і охорона здоров'я демонструють змішану модель фінансування: у соціальній сфері державний бюджет забезпечує понад 460 млрд грн, тоді як з місцевих бюджетів виділяється 57 млрд, фінансуючи здебільшого підтримку вразливих категорій та соціальні програми. У медичній галузі державне фінансування є основним (програма медичних гарантій), але частка місцевих бюджетів – понад 37 млрд грн свідчить про активну участь громад у підтримці медичних закладів та забезпеченні базових послуг.

Водночас економічна діяльність та охорона навколишнього природного середовища зазнали скорочення. Видатки на екологію зменшилися у 3,5 рази (–64,1%), а на економічну діяльність – на 13,9%. Це може свідчити як про перерозподіл коштів у бік соціальних функцій, так і про зменшення інвестиційної активності на місцях. Сектор ЖКГ утримався на рівні +3,4%, що говорить про обмежене зростання попри інфраструктурні виклики. Житлово-комунальне господарство залишається сферою відповідальності

органів місцевого самоврядування: у 2024 році з місцевих бюджетів виділено майже 59 млрд грн, це є власне повноваження ОМС.

Таким чином, структура приросту видатків показує: місцеве самоврядування взяло на себе підвищене навантаження у сферах безпеки, соціального захисту та забезпечення базових послуг. Одночасно такі довгострокові напрями як екологія та розвиток, тимчасово відійшли на другий план. Такий розподіл бюджетних функцій сформувався як результат децентралізації, посилення ролі громад і реагування фінансової системи на виклики війни. Це належна реакція на надзвичайні обставини але у майбутньому вимагатиме відновлення балансу для сталого розвитку громад. В таблиці 1 детально показано функціональну класифікацію поточних та капітальних видатків бюджету.

Таблиця 1. Поточні та капітальні видатки місцевих бюджетів за функціональною класифікацією, млрд грн.

Галузь	2021 рік		2022 рік		2023 рік		2024 рік	
	ПВ	КВ	ПВ	КВ	ПВ	КВ	ПВ	КВ
Освіта	236,84	12,24	226,08	6,17	230,19	18,00	261,61	22,08
Загальнодержавні функції	74,43	11,91	59,86	7,36	88,41	31,32	80,81	36,81
Економічна діяльність	35,83	76,53	38,32	22,75	48,91	64,07	39,86	57,87
Житлово-комунальне господарство	47,34	9,36	36,13	4,5	44,59	17,44	47,40	11,24
Соціальний захист	26,47	1,6	28,45	0,75	36,88	8,0	44,66	12,53
Охороно здоров'я	26,84	6,27	26,24	4,77	28,25	9,91	28,08	8,98
Духовний і фізичний розвиток	24,8	2,59	21,73	0,85	24,92	1,73	27,97	1,36
Громадський порядок, безпека та судова влада	1,53	0,21	7,88	3,23	8,31	8,51	9,19	10,86
Охорона навколишнього природного середовища	0,65	1,77	0,32	0,2	0,47	0,72	0,47	0,4

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [4].

Розподіл видатків місцевих бюджетів у 2024 році за економічною класифікацією яскраво свідчить про пріоритет фінансування поточних витрат, які становлять переважну більшість у всіх галузях. Це зумовлено значною часткою видатків на заробітні плати. Освіта – з 283,69 млрд грн лише 22,08 млрд грн (7,8%) скеровується на розвиток – тобто будівництво, реконструкцію та капремонтні школи, дитсадків, закладів профосвіти. Це особливо чутливо, адже інфраструктура освітньої сфери критично потребує оновлення, з урахуванням безпекових вимог і демографічних змін.

Економічна діяльність стала єдиною галуззю, де капітальні витрати більші за поточні на 18,01 млрд грн. Це пояснюється зростанням інвестицій у дороги, енергетичну інфраструктуру, відновлення об'єктів, зруйнованих війною, а також оборонно-промисловий комплекс.

Соціальний захист, охорона здоров'я, ЖКГ, духовний і фізичний розвиток – у всіх цих сферах частка капітальних видатків залишається на рівні 21–4%, що вказує на домінування функції утримання над розвитком.

Також привертає увагу надзвичайно низька частка капітальних витрат в охороні навколишнього природного середовища. Це сигнал про низький рівень інвестування у природоохоронну інфраструктуру та захист довкілля, навіть попри екологічні ризики війни.

Загалом, у співвідношенні поточних і капітальних витрат чітко домінує ресурс на «виживання», а не на розвиток. Це зумовлено об'єктивними умовами воєнного часу, однак вимагає стратегічного планування на майбутнє – поступового відновлення балансу між утриманням і оновленням. Без інвестицій у капітальні проєкти неможливо забезпечити якість публічних послуг, інфраструктурну стійкість та післявоєнне відновлення на системному рівні [4].

У період з 2021 по 2024 роки спостерігається суттєве зростання обсягів видатків загального фонду місцевих бюджетів, що становить приріст у 109,4 млрд грн або +25,9% (Табл. 2). Це свідчить про посилення фінансування повсякденних потреб громад, таких як оплата праці, комунальні послуги,

соціальні виплати, утримання установ тощо. Зростання пов'язане з інфляційним тиском та загальним зростанням вартості надання послуг.

Таблиця 2. Видатки місцевих бюджетів

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2024р./2025р., млрд грн	2024р./2025р., %
Загальний фонд, млрд грн	422,4	431,7	494,0	531,8	109,4	+25,9
Спеціальний фонд, млрд грн	174,8	63,9	176,7	169,9	-5,2	-2,8

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [4].

Водночас видатки спеціального фонду продемонстрували падіння на 5,2 млрд грн або $-2,8\%$ (Табл. 2). Це свідчить про скорочення капітальних інвестицій на місцевому рівні, у тому числі на інфраструктурні проекти, ремонти, закупівлю обладнання тощо. Причинами такого тренду є зміщення пріоритетів з капітальних видатків у бік поточних видатків в умовах воєнного часу, так і нестабільність джерел доходів спеціального фонду.

Загалом така динаміка демонструє переорієнтацію місцевих фінансів на підтримку базового функціонування систем та інституцій, з меншим акцентом на інвестиційний розвиток.

У 2021–2024 роках капітальні видатки зросли практично по всіх видах місцевих бюджетів, але з різною інтенсивністю (Табл. 3). Суттєве зростання демонструють сільські бюджети ($+64,29\%$) і бюджети селищ ($+62,79\%$), що вказує на активізацію капітальних інвестицій у менш урбанізованих громадах. У Києві приріст склав $+61,54\%$, що демонструє послідовну інвестиційну політику столиці, попри складну загальнодержавну ситуацію. Міські бюджети загалом також показали істотне зростання – на $32,65\%$ порівняно із 2021 роком, хоча пік капітальних витрат припав на 2023 рік. Натомість обласні бюджети продемонстрували найнижчу динаміку – лише $+2,49\%$. Це пов'язано з переглядом повноважень та фінансової ролі обласного рівня у структурі публічних фінансів після децентралізації.

Таблиця 3. Обсяги капітальних видатків за видами бюджетів, млрд грн.

Бюджети	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2024р./2021р.,%
Місто	49,2	24,7	68,1	65,2	+32,65
Обласний	37,5	9,0	36,0	38,4	+2,49
Село	7,2	3,1	13,0	11,8	+64,29
Селище	7,0	3,2	13,8	11,4	+62,79
Районний	0,4	0,1	0,5	1,0	+173,94
м. Київ	21,3	10,4	27,7	34,4	+61,54

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [4].

Найвищі темпи приросту спостерігалися в Миколаївській (+58,9%), Чернігівській (+54,1%) та Київській (+23,3%) областях, що може свідчити про активні зусилля щодо відновлення інфраструктури після воєнних руйнувань.

Водночас майже в усіх західних та центральних регіонах відбулося падіння реальних капітальних витрат. Зокрема, у Вінницькій області скорочення склало –18,8%, у Тернопільській –19,5%, у Закарпатській –20,2%, а в Харківській –21,6%. Особливо глибокі просідання зафіксовано в Івано-Франківській (–35,4%), Херсонській (–49,2%), Донецькій (–59,9%) і Луганській (–76,9%) областях, що частково відображає ситуацію з безпекою, але також свідчить про загальне зниження інвестиційної активності [4].

Отже, реальний приріст капітальних видатків має регіонально нерівномірний характер і переважно обмежується окремими територіями, які або відновлюються після бойових дій, або мають посилену підтримку центральної влади. Решта ж регіонів відчувають істотне скорочення інвестиційних можливостей.

Таблиця 4. Фінансова спроможність територіальних громад за 2024р.

Показники	Мінімальні	Максимальні	Середні	Кількість громад з показником, що перевищує середні
Доходи загального фонду на 1 мешканця, грн	280,1	69 644,0	8 182,8	523
Видатки загального фонду на 1 мешканця, грн	2 844,5	55 713,7	11 652,3	526
Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	5,7	30 798,6	2 075,8	381
Рівень дотаційності бюджетів	0%	89,8%	11,98%	506
Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків	0,1%	62,1%	12,47%	497
Питома вага трансфертів у дохідній частині бюджету	6,8%	92,3%	37,18%	573
Питома вага місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету	0,1%	83,3%	35,09%	624

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [5].

Аналіз фінансових показників свідчить про суттєву диференціацію ресурсного забезпечення капітальних видатків серед територіальних громад та значного впливу повномасштабної війни на їх фінансову спроможність, що впливає на подальший потенціал їх розвитку (Табл. 4).

Зростання диференціації спроможностей потенційно призведе до неможливості територіальних громад надавати якісні та в повному обсязі публічні послуги жителям своїх громад, а також до надання публічних послуг різної якості (кількості) у межах держави, що не відповідає базовим принципам реформи децентралізації (реформи місцевого самоврядування), а саме прагнення до забезпечення громадянам різних регіонів та громад доступу до публічних послуг приблизно однакової якості [5].

Аналізуючи фінансову спроможність територіальних громад, приходимо до висновку, що можливості державного та місцевих бюджетів вкрай обмежені.

У сучасних умовах розвитку економіки та проведення реформи децентралізації, пошук ефективних фінансових інструментів для

забезпечення наповнення дохідної частини місцевих бюджетів стає особливо актуальним завданням, що обумовлено потребою забезпечення фінансової самостійності територій, їх здатністю до саморозвитку й забезпечення потреб громадян [2].

Україна зіткнулася з небувалими викликами в області становлення, що потребує побудови нової моделі розвитку та модернізації. З цією метою у 2023 році Уряд розпочав реформу управління публічними інвестиціями (Public Investment Management). Її впровадження передбачає спрямування обмежених ресурсів на пріоритетні проекти, що відповідають стратегічним цілям і актуальним потребам громадян.

Публічні інвестиції – кошти державного (місцевого) бюджету, у тому числі отримані у вигляді міжнародної технічної допомоги, кошти, залучені під державну (місцеву) гарантію, капітальні інвестиції державних унітарних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі (крім банків), комунальних унітарних підприємств, установ, організацій, крім тих, які здійснюються за рахунок власних коштів таких підприємств, товариств, установ і організацій, що спрямовуються на створення (придбання), реконструкцію, технічне переоснащення основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, очікуваний строк корисної експлуатації яких перевищує один рік, а також виплати за договорами, укладеними в рамках державно-приватного партнерства [6].

Ефективне використання таких інвестицій – одна з важливих умов сталого економічного зростання, підвищення якості державних послуг і розвитку людського капіталу. Інвестиції в економічну та соціальну інфраструктуру сприяють зростанню продуктивності, зменшенню регіональних дисбалансів, посиленню конкурентоспроможності та формуванню нових секторів економіки з додатковими робочими місцями.

Реформа передбачає запровадження уніфікованого, ефективного та прозорого процесу, який забезпечить спрямування обмежених фінансових

ресурсів на ключові пріоритети відновлення та потреби населення. Центральним елементом нової системи є територіально-орієнтований підхід, який забезпечує врахування потреб регіонів та громад у процесі планування інвестицій.

Ефективність публічних інвестицій дуже залежить від спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування планувати, реалізовувати та звітувати за інвестиційні проекти.

Ключовим елементом реформи є середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій (СПІ). СПІ формується на державному, регіональному та місцевому рівні. СПІ – це документ, що визначає, у які галузі (сектори) та пріоритетні напрями капітального інвестування держава планує спрямовувати публічні інвестиції, та яка орієнтовна фінансова потреба є на реалізацію кожного напрямку. Він розробляється на три роки – плановий рік та два наступні бюджетні періоди та має щорічно оновлюватися під час складання Бюджетної декларації (СПІ держави) або одночасно із схваленням прогнозу місцевого бюджету (СПІ регіону чи громади) [6,7,8]. СПІ регіону або територіальної громади є ключовим інструментом планування інвестиційної діяльності на регіональному та місцевому рівні.

Необхідним є звернути увагу на відмінність між інвестиційним проектом та програмою. Публічний інвестиційний проект представляє собою комплекс заходів, визначених на основі стратегічних документів та спрямованих на розвиток окремих секторів економіки, регіонів чи громад. Публічні інвестиційні проекти, що мають спільну ціль та потребують узгодженої реалізації, можуть бути об'єднані у програми публічних інвестицій. Тобто програма представляє собою сукупність проектів для реалізації однієї мети. Програми дозволяють вирішувати комплексні завдання, такі як відновлення інфраструктури, розвиток регіонів або модернізація галузей (секторів) економіки тощо. Кожна програма містить обсяги, строки, напрями та цільові показники здійснення відповідних інвестицій. Проекти можуть бути включені у програму за умови їх

відповідності вимогам та критеріям програми, що визначені ініціатором програми. На відміну від окремого проєкту, програма зосереджена не лише на побудові інфраструктури чи наданні послуг, а на досягненні системних змін і довгострокових переваг, таких як покращення доступу до медичних послуг, розвиток територій або зміцнення стійкості громад.

Ключова відмінність між проєктом і програмою полягає у способі реалізації та управління ресурсами. Проєкт, як правило, реалізується одним розпорядником коштів, тоді як програма охоплює комплекс взаємопов'язаних проєктів і передбачає розподіл бюджетних ресурсів між кількома розпорядниками. У рамках програми фінансування спрямовується на реалізацію окремих проєктів, які відповідають встановленим критеріям. Таким чином, ключова відмінність полягає в тому, що проєкт є конкретною інвестиційною діяльністю, спрямованою на створення або поліпшення активів, тоді як програма є вищим рівнем управління, що визначає більш масштабні цілі, координує та фінансує сукупність проєктів для досягнення цих цілей.

Інвестиційний проєкт вимагає визначення соціально-економічного ефекту від його реалізації. Для вимірювання соціально-економічного ефекту можна використовувати такі типи показників:

Економічні показники: зростання ВВП/ВРП, зайнятості та створення нових робочих місць; доходів населення; податкових надходжень до бюджетів, продуктивності праці, інвестиційної привабливості, енергоефективності; зменшення операційних витрат; розвиток інфраструктури.

Соціальні показники. Покращення якості життя населення: доступ до послуг - збільшення доступності освіти, медицини, культурних об'єктів (наприклад, завдяки новим дорогам, громадському транспорту); зниження рівня бідності; зменшення соціальної нерівності; покращення умов праці та безпеки, стану здоров'я населення завдяки доступу до чистої води, кращих медичних послуг, покращенню екологічної ситуації, зменшення регіональних

дисбалансів, активізація громадської участі. Показники, пов'язані з навколишнім середовищем: зниження викидів шкідливих речовин, зменшення споживання ресурсів; збереження біорізноманіття.

З 2025 року в Україні запроваджується нова методика визначення джерел і механізмів фінансового забезпечення публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій [9], яка спрямований на встановлення єдиних підходів до ідентифікації джерел фінансування, а також визначення прозорих і дієвих механізмів фінансового супроводження публічних інвестицій у межах бюджетного процесу.

Зазначена методика характеризує визначення джерел і механізмів фінансового забезпечення підготовки та реалізації проєктів та програм залежно від їх характеристик на державному та місцевому (регіональному) рівнях у такій послідовності:

1) Власні надходження (кошти) ініціатора проєкту. Проєкт в першу чергу аналізується на предмет можливості фінансового забезпечення його підготовки за рахунок власних коштів підприємств, установ, організацій та власних надходжень бюджетних установ.

2) Програми підготовки проєктів, програми міжнародної технічної допомоги (МТД) та інші безповоротні джерела не заборонені законодавством України (відмінні від бюджетних коштів).

3) Бюджетні кошти (крім власних надходжень бюджетних установ).

Фінансове забезпечення на місцевому (регіональному) рівні може здійснюватись за рахунок: приватного фінансування; боргового фінансування; грантового фінансового забезпечення; прямого бюджетного фінансування (Табл.5).

Таблиця 5. Джерела та механізми фінансового забезпечення реалізації проєктів та програм на місцевому (регіональному) рівні

Джерела фінансового забезпечення	Механізми фінансового забезпечення
Власні кошти комунальних унітарних підприємства, установ, організацій.	Видатки підприємств.
Грантове фінансування.	1. Грантове фінансування за рахунок вже існуючих грантових угод або проєктів міжнародної підтримки, програм МТД. 2. Міжнародна (міжурядова) грантова угода (з наперед визначеним підходом до вибору підрядника, постачальника). 3. Грантове фінансування для проєктів, ініціатором яких є комунальне унітарне підприємство, установа, організація: грантова угода, благодійні внески.
Боргове фінансування за рахунок вже існуючих кредитів.	Кредит (позики).
Пряме бюджетне фінансування.	1. Прямі видатки з місцевого бюджету. 2. Субвенція з місцевого або державного бюджету. 3. Власні надходження бюджетних установ. 4. Бюджет розвитку місцевого бюджет
Приватне фінансування (власний капітал та залучені кошти).	Концесія.
Приватне фінансування (власний капітал та залучені кошти) та Міжнародний трастовий (позабюджетний) фонд (у разі його створення).	Концесія або не концесійні договори ДПП.
Приватне фінансування (власний капітал та залучені кошти) з державною підтримкою у вигляді постачання приватному партнеру товарів (робіт, послуг), необхідних для здійснення ДПП.	Концесія.
Приватне фінансування (власний капітал та залучені кошти) із державною підтримкою у вигляді співфінансування за рахунок прямого бюджетного фінансування або грантового фінансування.	Концесія.
Приватне фінансування (власний капітал та залучені кошти) із державною підтримкою здійснення ДПП у вигляді довгострокових зобов'язань у рамках ДПП.	Концесія.
Приватне фінансування (власний капітал та залучені кошти) із державною підтримкою.	ДПП.

Продовження таблиці 5.

Джерела фінансового забезпечення	Механізми фінансового забезпечення
Приватне фінансування (власний капітал та залучені кошти) із державною підтримкою та грантовим фінансуванням.	ДПП.
Боргове фінансування (що залучається комунальним унітарним підприємством, установою, організацією).	1. Кредит комерційного банку. 2. Пільгове боргове фінансування без надання місцевої гарантії. 3. Пільгове боргове фінансування з наданням місцевої гарантії.
Боргове фінансування (що залучається комунальним унітарним підприємством, установою, організацією) та грантове фінансування.	Пільгове боргове фінансування з наданням місцевої гарантії, грантом.
Боргове фінансування.	1. Міжнародний договір (з наперед визначеним підходом до вибору підрядника, постачальника). 2. Місцеві запозичення, що залучаються від МФО.

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [9].

Публічні інвестиції бюджету розвитку спрямовуються на підготовку і реалізацію публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій, передбачених середньостроковими планами пріоритетних публічних інвестицій регіонів (територіальних громад), що мають на меті соціально-економічний розвиток регіонів (територіальних громад) відповідно до цілей, завдань і заходів документів стратегічного планування регіонів (територіальних громад) і передбачають: будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства; будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів; будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства; збереження та розвиток історико-культурних місць України та заповідників; будівництво та розвиток мережі метрополітенів; придбання вагонів для комунального електротранспорту; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів та автомобілів швидкої медичної допомоги; оновлення матеріально-технічної бази комунальних закладів охорони здоров'я, комп'ютеризацію та інформатизацію закладів загальної середньої освіти і комунальних закладів охорони здоров'я;

природоохоронні заходи; інші заходи, пов'язані з розширеним відтворенням [6].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Реалізація стратегічних цілей через програми публічних інвестицій має ряд переваг: програма зосереджена на кінцевих стратегічних результатах, а не лише на конкретних заходах, якими ці результати досягаються; має гнучкі часові рамки, більш адаптивна до змін у часі; дозволяє налаштувати кращу координацію між пов'язаними напрямками роботи; визначає певні стандарти і контроль якості, що може вплинути на швидкість досягнення результатів або економію коштів; передбачає централізоване управління, контроль і оцінювання ризиків; задає стратегічну рамку і впливає на досягнення комплексних цілей.

Реалізація програми передбачає організацію і контроль виконання заходів, які визначають досягнення її цільових показників. Це передбачає: відбір публічних інвестиційних проєктів, які відповідають встановленим у програмі критеріям; розподіл фінансування; моніторинг їх реалізації. Тобто програма реалізується виключно через включення до її складу публічних інвестиційних проєктів і не може існувати як самостійний об'єкт реалізації. Фактично, програма об'єднує певну кількість проєктів для досягнення єдиної мети, вирішення певного завдання, визначає обсяг фінансування на ці проєкти і звітує про факт реалізації по досягненню цільових показників напряму.

Проєкти та програми спрямовані на створення нового, розвиток, покращення, модернізацію та відновлення можуть охоплювати наступні категорії: створення нових об'єктів та сервісів; освоєння нових територій або функцій; запровадження інновацій та енергоефективних рішень; створення нових робочих місць через реалізацію проєктів в рамках програми; поява нових виробничих потужностей; нарощування потужностей; задоволення зростаючого попиту; розширення доступу до благ та послуг;

забезпечення інклюзивності та рівності можливостей; зменшення територіальних чи соціальних розривів; внесок до кліматичних або довкіллевих цілей; підвищення якості послуг; модернізація для відповідності сучасним стандартам; покращення стану інфраструктури; підвищення рівномірності розподілу ресурсів; відбудова знищеного майна; відновлення пошкодженого майна.

Література

1. Косаревич Н.Б. Видатки бюджетів місцевого самоврядування як складова управління бюджетним ресурсом територіальної громади. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2024. Том 35 (74) № 5. С. 53-57.

2. Цимбалюк І. О., Павліха Н.В., Корнелюк О.А. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. Економіка та суспільство. 2023. Випуск 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2937/2858>

3. Кужелєв М.О., Нечипоренко А.В., Стабіас С.М. Видатки місцевих бюджетів на відновлення: тенденції, виклики та перспективи. Економіка та суспільство. 2025. Випуск 78. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6500/6439>

4. Онищук І. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2024 рік. Децентралізація. Бюджетна аналітика. 24.03.2025. URL: <https://decentralization.ua/news/19387?page=2>

5. Казюк Я.М., Венцель В. Т. Фінансова спроможність територіальних громад у 2024 році. Децентралізація. Бюджетна аналітика. 23.04.2025. URL: <https://decentralization.ua/news/19512>

6. Бюджетний кодекс України: Закон України від 2010р. № 2456-VI. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

7. Про затвердження Порядку розроблення та моніторингу реалізації середньострокового плану пріоритетних публічних інвестицій держави: Постанова КМУ від 28.02.2025 р. № 294-2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2025-%D0%BF#Text>

8. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 2015р. № 156-VIII. Дата оновлення: 01.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

9. Про затвердження Методики визначення джерел і механізмів фінансового забезпечення публічних інвестиційних проєктів та програм публічних інвестицій: Наказ МФУ від 28.02.2025р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0541-25#Text>

References

1. Kosarevych N.B. (2024), “Expenditures of Local Government Budgets as a Component of Managing the Budgetary Resource of a Territorial Community”, *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernads'koho. Seriia: Publichne upravlinnia ta administruvannia*, vol. 35 (74), no. 5, pp. 53-57.

2. Tsymbalyuk, I.O., Pavlikha, N.V. and Kornelyuk, O.A. (2023), “Local budgets as the basis for financial independence and competitiveness of territories”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, Vol. 55, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2937/2858> (Accessed 25 Jan 2026).

3. Kuzheliev, M.O. Nechyporenko, A.V. and Stabias, S.M. (2025), “Local budget expenditures on reconstruction: trends, challenges and prospect”, *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. 78, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6500/6439> (Accessed 25 Jan 2026).

4. Onyschuk, I. (2025), “Analysis of local budget execution for 2024”, *Decentralization*, available at: <https://decentralization.ua/news/19387?page=2> (Accessed 25 Jan 2026).

5. Kaziuk, Ya.M. and Ventsel', V. T. (2025), "Financial capacity of territorial communities for 2024", Decentralization, available at: <https://decentralization.ua/news/19512> (Accessed 25 Jan 2026).
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Budget Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (Accessed 25 Jan 2026).
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2025), Resolution "On approval of the Procedure for developing and monitoring the implementation of the medium-term plan for priority public investments of the state", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2025-%D0%BF#Text> (Accessed 25 Jan 2026).
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On the principles of state regional policy", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (Accessed 25 Jan 2026).
9. Ministry of Finance of Ukraine (2025), Order "On approval of the Methodology for determining sources and mechanisms of financial support for public investment projects and public investment programs", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0541-25#Text> (Accessed 25 Jan 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 03.02.26

Прорецензовано / Revised: 10.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 19.02.26